

Кредитна діяльність

**ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ
ДІАГНОСТИКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ**

2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ТА КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ	5
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ.....	9
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ.....	20
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
ДОДАТКИ	34
ДОДАТОК А	35
ДОДАТОК Б	36
ДОДАТОК В	37
ДОДАТОК Г	38
ДОДАТОК Д	39
ДОДАТОК Е	40

ВСТУП

Вплив процесів глобалізації та інтернаціоналізації на розвиток банків, загострення умов міжбанківської конкурентної боротьби зумовлює необхідність розробки засобів мінімізації збитків від сучасної фінансової кризи. Ефективна організація кредитного портфеля банків відіграє домінуючу роль для банків України, так як більшу частину активів банківської системи представлено саме кредитними вкладеннями. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах економічної кризи, зростає актуальність питань, пов'язаних з банківським кредитуванням та необхідністю володіння методичним інструментарієм діагностики кредитної діяльності банку.

Актуальність теми пов'язана з тим, що в сучасних умовах політичної та економічної нестабільності підвищується ризикованість банківського кредитування, адже значна кількість наданих позик не повертається своєчасно, зростає питома вага проблемної заборгованості й особливо гострою стає проблема управління якістю кредитного портфеля банку. Більш ефективно управляти кредитними ризиками та формувати адекватні резерви дозволяють комплексний аналіз та адекватна оцінка стану кредитного портфеля. Від рівня якості кредитного портфеля банків значною мірою залежить й стабільність банківської системи.

Питання підвищення якості кредитної діяльності та оптимізації структури кредитного портфеля банків традиційно перебувають у центрі уваги науковців та банкірів, адже кредитування завжди було й залишається пріоритетною економічною функцією банків. Так, питання оцінки якості та оптимізації структури кредитного портфеля досліджувалися в роботах Л.Бондаренко, Ю.Бугель, В.Грушко, Н.Жукової, В.Кігель, І. Семенча, Л.Сердюк [1-7]; питання ефективності кредитної діяльності піднімали О.Лисенок, В.Сидоренко [8-9]; питання мінімізації кредитних ризиків розглядалися в роботах Ж.Довгань, Н.Волкової, Л.Гулько, І.Домінової, Р.Квасницької, Є.Максимова, Г.Шульженко

[10-16]. Проте, питання вдосконалення інструментарію діагностики кредитної діяльності банку дослідженні недостатньо.

Метою дослідження є розробка концептуально-методичних підходів щодо підвищення якості кредитного портфеля задля забезпечення ефективної кредитної діяльності банку та отримання максимального прибутку з найменшими витратами, що забезпечить банкам достатню результативність і конкурентоспроможність.

Вищезазначена мета визначила постановку та вирішення наступних завдань: надати сутнісну характеристику кредитної діяльності та кредитного портфеля банку; провести аналіз сучасного стану кредитування економіки України; розробити концептуально-методичні підходи щодо підвищення якості кредитного портфеля комерційних банків.

Об'єктом дослідження в роботі є кредитна діяльність банку.

Предметом дослідження виступають відносини, що виникають в процесі вдосконалення інструментарію діагностики кредитної діяльності банку.

Наукова новизна полягає у розробці методичного інструментарію діагностики кредитної діяльності банку, що дозволить отримати максимальний прибуток і мінімізувати ризики банку.

У процесі написання роботи використовувались такі методи наукового дослідження, як системний підхід, аналіз та синтез, порівняння, структурний аналіз, факторний аналіз, групування й класифікація, методи економіко-математичного моделювання.

Робота структурно складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 30 сторінок.

Результати наукового дослідження опробуванні на матеріалах ХІХ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально – економічних систем: глобалізація, підприємство, стале економічне зростання» 13-15 листопада 2019 р. м. Вінниця. Том 2. – С.193-195; та прийнята стаття до публікації у науковому журналі «Економіка і організація управління» у випуск №1 2021 року.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ ТА КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Кредитна діяльність банку являє собою складний механізм, котрий включає ряд дій, направлених на залучення дешевих грошових ресурсів та їх використання відповідно умовам сформованої кредитної політики, з врахуванням мінімального ризику та максимального прибутку. Кредитна діяльність банку - це складний процес щодо пошуку та залучення коштів, дешевших, ніж надання кредиту клієнтам на вихідних умовах, а також управління ризиками, що виникають при супроводжуваному процесу.

Головною метою кредитної діяльності будь-якого банку є бажання досягти комерційного зростання завдяки зміцненню та підвищенню надійності якості його кредитного портфеля. Серед основних завдань кредитної діяльності є створення високоякісних активів, що забезпечують постійний плановий рівень прибутковості; вкладання кредитних коштів в економічно перспективні, рентабельні проекти; розробка й активне впровадження нових кредитних продуктів; зміцнення і підвищення конкурентоспроможності на ринку; підвищення якості наданих послуг [17].

Кредитний портфель банку включає міжбанківські кредити і кредити, надані фізичним і юридичним особам, або кредитний портфель клієнтам. У той же час в силу своєї специфіки все міжбанківські операції в цілому, і міжбанківські кредити зокрема, банками виділені в обліку і аналізі в особливу групу і розглядаються окремо від операцій з клієнтами. Оскільки кредитний портфель - це результат кредитної діяльності банку, тому найбільш повним і правильним буде визначення кредитного портфеля в двох аспектах: кількісна характеристика кредитної діяльності банку, тобто інформація про обсяги кредитування, склад і структуру вкладень; якісна характеристика кредитної діяльності банку, тобто класифікація кредитних вкладень за певними критеріями.

Процес підвищення якості кредитного портфеля є окремою підсистемою в системі управління банком, включає такі основні елементи: організація кредитної діяльності, управління ризиками кредитного портфеля, моніторинг кредитного портфеля, кредитна інформаційно-управлінська система.

Процес підвищення якості кредитного портфеля представлений етапами: 1) формування кредитного портфеля, а саме: визначення цілей, розробка стратегії і тактики формування кредитного портфеля; 2) організація послідовного виконання поставлених стратегічних і тактичних завдань формування кредитного портфеля, підтримка запланованого рівня доходу і ризику, у зв'язку з чим дана фаза включає виявлення ризиків і розробку заходів щодо зниження їх рівня; 3) контроль процесу управління кредитним портфелем.

Крім того, підвищення якості кредитного портфеля - це процес оптимізації його структури, спрямований на максимізацію доходу в межах допустимого ризику. Підвищення якості кредитного портфеля являє собою безперервний процес, що полягає в застосуванні до сукупності кредитів банку системи методів і технологічних можливостей, що дозволяють забезпечити: збереження вкладених коштів; досягнення необхідного рівня ліквідності, прибутковості і ризику; відповідність складу і структури кредитного портфеля обраному типу.

Зазначимо, що на якість кредитного портфеля впливає поточний рівень проблемної та простроченої позикової заборгованості. Простроченою є заборгованість, котра непогашена в строк, тобто, зобов'язання позичальника не виконанні за кредитом. Проблемною вважається заборгованість за кредитом, під час якої виникає висока ймовірність виникнення проблем в обслуговуванні позичальників і своєчасного виконання зобов'язань. Чим нижча частка проблемної та простроченої заборгованості в кредитному портфелі банку, тим вище якість кредитного портфеля. З метою уникнення проблемної заборгованості за кредитами та зниження ймовірності невиконання зобов'язань перед клієнтами доцільно проводити моніторинг кредитного портфеля. Моніторинг кредитного портфеля - оцінка якості кредитного портфеля, що характеризує його структуру, ризик і прибутковість, що забезпечує виконання

цілей формування кредитного портфеля і виявлення можливості його розвитку на перспективу. Моніторинг кредитного портфеля включає аналіз кожної окремо виданої позики, кредитного портфеля в цілому, що дозволяє своєчасно виявляти можливі відхилення і проводити відповідні коригування в портфелі.

Кредитна діяльність є складною системою, яка включає перелік кредитних операцій, котрі використовуються банком у процесі кредитування клієнтів. Але, «кредитна діяльність» не може ототожнюватися з «системою кредитних операцій», оскільки останні спираються на кредитну політику, стратегію та тактику банку та визначають особливості кредитування. Для нормального функціонування банку необхідно дотримуватися балансу щодо прибутковості кредитної діяльності та ризику. Кредитний ризик вважається найбільш загрозливим для функціонування банків. Так, близько 70-80% банкрутств банків обумовлено неефективною їх кредитною діяльністю, в особливості, відсутністю дієвої кредитної політики, що призводить до різкого збільшення частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банку.

Варто зазначити, що забезпечення належного рівня ефективності кредитної діяльності банку відбувається протягом восьми етапів, які включають ряд аналітичних процесів з метою формування оптимальної структури, виявлення можливих ризиків та невідповідностей, що виникають або можуть виникати під час діяльності та потребують нагального вирішення. Наведемо характеристику кожному з етапів кредитної діяльності.

1. Аналіз кредитної діяльності банку в попередньому періоді, який має на меті визначення динаміки обсягу, складу та рівня ефективності цієї діяльності. Даний етап передбачає аналіз попереднього періоду, тобто, граничного перед нововведенням, що дає змогу зафіксувати фактичні показники для проведення порівняльного аналізу для минулих та планових результатів.

2. Даний етап передбачає дослідження факторів зовнішнього кредитного середовища та прогнозування розвитку, що має на меті визначення впливу форм державного регулювання економічного стану країни тощо.

3. Даний етап передбачає оцінку внутрішнього ресурсного потенціалу банку та можливість його розвитку, а саме: розмір статутного капіталу банку та можливість його нарощення; рівень прогресивності інноваційних технологій у галузі кредитного менеджменту; ефективність діючої структури та методів управління кредитної діяльності.

4. Даний етап передбачає формування системи стратегічних цілей кредитної діяльності. Цілі бути узгоджені зі стратегічними цілями банку, мати альтернативний характер та визначати основні напрями стратегії кредитування.

5. Даний етап передбачає обґрунтування типу кредитної політики як складової кредитної діяльності. Критерієм такого обґрунтування виступає рівень ризику цих операцій, які будуть здійснюватися у процесі кредитування.

6. Даний етап передбачає розробку основних параметрів організації кредитного процесу та визначення ступеня відповідальності кредитних менеджерів різного рівня. Цей етап має на меті визначення алгоритмів дій щодо прийняття відповідних управлінських рішень за кредитами, що стосується встановлення конкретних вимог.

7. Даний етап передбачає формування механізму контролю за здійсненням кредитної діяльності, що має на меті розробку системи заходів щодо її реалізації в певному періоді.

8. Даний етап передбачає загальну оцінку сформованої кредитної діяльності банку, включає: внутрішню збалансованість цільових показників за окремими напрямками кредитної діяльності банку; допустимість рівня ризиків, економічний ефект, пов'язаний із реалізацією кредитної діяльності тощо.

Таким чином, в сучасних умовах функціонування банківської системи України виникає необхідність максимальної активізації та використання в повному обсязі ресурсного потенціалу перед кожним банком, з метою протистояння негативним чинникам впливу та забезпечення нормального функціонування в майбутніх періодах. Звичайно, для кожної банківської установи кредитна діяльність є пріоритетною через те, що від її ефективності залежить прибутковість та ліквідність банку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМИКИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі економічного розвитку важливе місце займає розвиток ефективної банківської системи та подальше удосконалення кредитних відносин банківських установ з позичальниками, що є результатом ефективної кредитної діяльності банку. Кредитування в Україні характеризується недостатністю зусиль банків, що були б спрямовані на здійснення контролю за кредитними операціями. Як наслідок, процес банківського кредитування супроводжується зростанням заборгованостей. Без відповідних дій і реагування така динаміка може призвести до дестабілізації усього банківського сектору. З огляду на це очевидною є необхідність упровадження заходів, що сприятимуть підвищенню якості кредитного портфеля та налагодженню кредитної діяльності банку.

Основним мотивом у кредитуванні є отримання прибутку, кредитор має відсоток від наданих коштів, а боржник – прибуток від позичкових [18]. Кредитна діяльність вважається найприбутковішою серед інших видів діяльності, однак є ризикованою через існування загрози неповернення коштів.

Дослідження довело, що вітчизняні банки в останні роки здійснювали значну кількість операцій, переважну частку яких становили кредитні, які формують сукупний кредитний портфель банку. У 2017–2020 рр. банківське кредитування мало змінні тенденції. Загальна кількість наданих кредитів у цей період знизилась від 1 036 745 млн. грн. до 980 499 млн. грн. (табл.1, додаток А). Як видно, з таблиці 1 при зменшенні кількості банків з 82 в 2018р. до 74 в 2020р. серед наданих кредитів значну частину позичок від банків отримали суб'єкти господарювання (78,5% у 2020 році). Частка кредитів, наданих фізичним особам, у досліджуваному періоді збільшилася на 19,3 % та становила 203 757 млн. грн. у 2020 р. За ці роки кількість наданих кредитів державним органам збільшилась від 1 517 млн. грн. у 2017 р. до 6 560 млн. грн. у 2020 р.

Зазначимо, що на сучасний стан банківського кредитування суттєво вплинуло закриття такої великої кількості банків, що, в свою чергу, викликало

припинення кредитування ними підприємств і домогосподарств. Через жорсткі вимоги до позичальників в умовах кризи, клієнти закритих банків будуть мати можливість знайти новий банк для отримання кредитів, бо вони не мають кредитної історії з іншим банком. Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитною діяльністю, належне забезпечення оперативною та достовірною інформацією виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банків.

На сучасний стан кредитної діяльності банків впливає ресурсний потенціал банківської системи, в тому числі стан міжбанківського кредитного ринку. Зазначимо, що у 2017-2020 рр. загальний обсяг кредитних ресурсів мав неоднозначну тенденцію щодо зростання (табл. 2, додаток А). Дані, що наведені в табл. 2 свідчать, що загальний обсяг наданих кредитних ресурсів в 2018р. в порівнянні з 2017р. збільшився в 2 рази, проте в 2019 р. в порівнянні з 2018р. зменшився майже в 1,7 рази. Тенденція скорочення загального обсягу наданих кредитних ресурсів зберіглася і в 2020р. в порівнянні з 2019р. і дорівнювала 74 млн. грн. Середньозважена відсоткова ставка зменшилася з 13,5 % до 5,6 %, аналогічна тенденція спостерігалася і за операціями овернайт.

Дослідження показало зміни в динаміці кредитів, наданих резидентам. Впродовж 2017–2019 рр. вони зменшились від 1 016 657 млн. грн. до 972 957 млн. грн. У структурі цих кредитів основна частка припадає на нефінансові корпорації (81,6% у 2019 р.). Водночас питома вага кредитів, наданих сектору загального державного управління, у досліджуваному періоді збільшилась у річному обчисленні на 3 011 млн. грн. (табл. 3, додаток А). Протягом 2017–2019 рр. кредитування в Україні здійснювалося переважно в національній валюті (табл.1, додаток Б). Як видно з таблиці 1, за строками погашення у 2017–2019 рр. відбувалося зростання виплат за кредитами, що надані до 1 року, – від 285 338 млн. грн. до 349 173 млн. грн. або у 1,2 рази та зменшення кредитів, що надані строком більш як на 5 років – від 106 330 млн. грн. до 76 644 млн. грн. Щодо кредитів в іноземній валюті, то можна побачити стійку тенденцію до зменшення за всіма строками кредитування. Проте, на думку вчених, довгострокове

кредитування прискорює розвиток економіки країни та є індикатором, що може відображати ставлення всього населення до існуючої банківської системи [20].

Як свідчить дослідження, неоднозначну тенденцію має кредитування нефінансових корпорацій – суб'єктів підприємництва, що займаються виробничою діяльністю, реалізацією товарів і наданням послуг (так звані суб'єкти реального сектору економіки) (рис. 2.1).

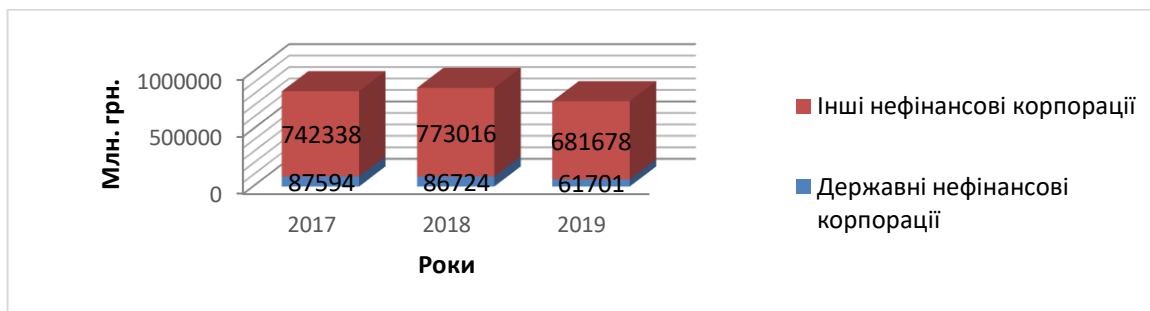

Рис.2.1. Кредити, надані нефінансовим корпораціям у 2017-2019 рр.

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Як видно з рисунку 2.1, у структурі кредитів, що надані нефінансовим корпораціям, основну частку складають кредити, що надані іншим нефінансовим корпораціям. На них 2017р. припадало від 742 338 млн. грн., а в 2019р. - 681 678 млн. грн. Питома вага кредитів, наданих державним нефінансовим корпораціям, була незначною і мала негативну динаміку. Обсяг таких кредитів зменшився від 87 594 млн. грн. у 2017 р. до 61 701 млн. грн. – у 2019 р., або на 29,56%.

Структура кредитів, наданих іншим нефінансовим корпораціям у розрізі валют станом на 01.01.2020 року, наведена на рисунку 2.2.

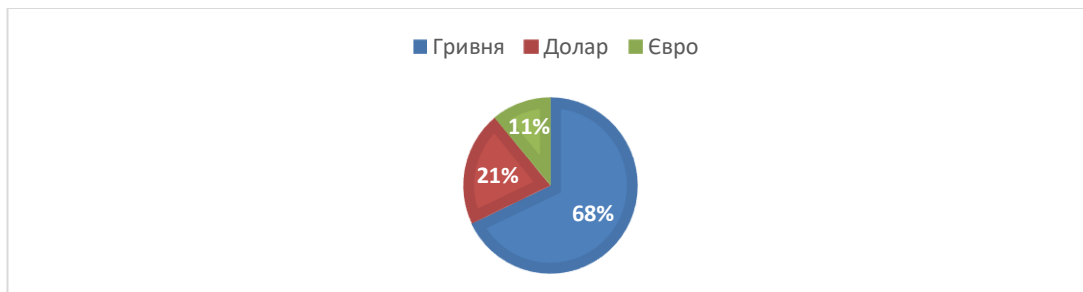

Рис.2.2. Структура кредитів, наданих іншим нефінансовим корпораціям у розрізі валют станом на 01.01.2020 року

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Зазначимо, що кредитування інших нефінансових корпорацій здійснювалося переважно у гривні. Частка таких кредитів у 2019 р. становила 68 % або 5 208 млн. грн. Незначне кредитування в іноземній валюті інших нефінансових корпорацій пояснюється тим, що існують значні зовнішні ризики. Серед іноземних валют переважав долар США, кредит у якому отримали 21 % корпорацій. Частка кредитів в євро у 2019 р. є незначною – вона дорівнює 11 %. Отже, такий стан кредитування сприяв зміні структури кредитного портфеля в розрізі валют, зменшенню доларизації економіки і зростанню потенціалу вітчизняної банківської системи. Стан кредитування інших депозитних корпорацій наведено на рисунку 2.3.

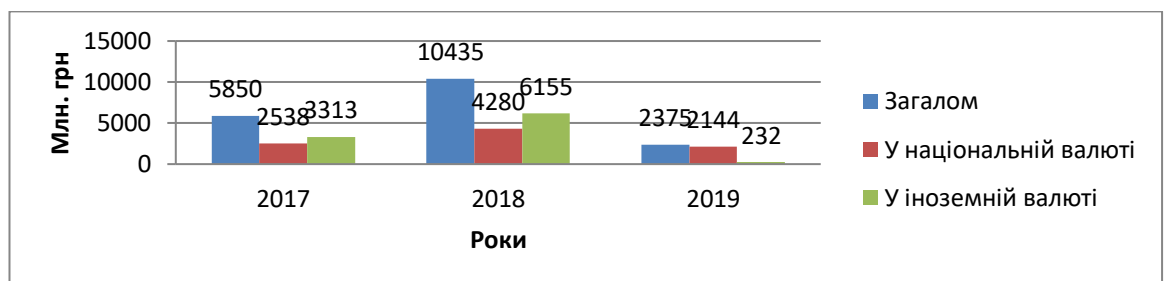

Рис. 2.3. Кредити, надані іншим депозитним корпораціям у 2017-2019 рр.

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Впродовж 2017–2019 рр. кількість наданих кредитів іншим депозитним корпораціям зменшилася в 2,5 рази – від 5 850 млн. грн. у 2017 р. до 2 375 млн. грн. у 2019 р. Кредитування депозитних корпорацій у 2017 – 2018 роках переважно здійснювалось в іноземній валюті, а в 2019 році навпаки – в національній валюті. Частка кредитів у іноземній валюті у 2017 р. становила 56,63%, а в 2019 лише 10%. Необхідно відзначити різке зменшення в 2019 році кредитування інших депозитних корпорацій у національній та іноземній валюті.

Питання кредитування сектору домашніх господарств є досить складним, оскільки в умовах нестабільного фінансового стану зростають вимоги до позичальників. Динаміку кредитів, наданих домашнім господарствам наведено на рисунку 2.4.

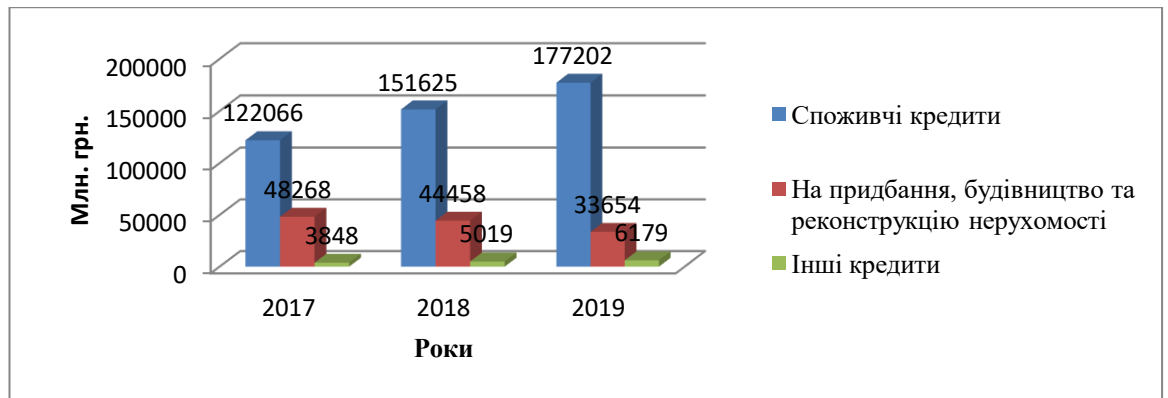

Рис. 2.4. Кредити, надані домашнім господарствам за цільовим призначенням у 2017 - 2019 рр.

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Як видно з рисунку 2.4, у структурі кредитування домашніх господарств основну частку становили споживчі кредити, які впродовж 2017–2019 рр. зросли від 122 066 млн. грн. до 177 202 млн. грн. Таке збільшення відбулося в основному через зниження питомої ваги кредитів на придбання, будівництво і реконструкцію нерухомості. Доповнимо, у досліджуваному періоді падіння склало 30%. Інші кредити, надані домашнім господарствам, були незначними – їх обсяг у 2019 р. дорівнював 6 179 млн. грн.

Для реалізації ефективної кредитної діяльності банки формують свою внутрішню кредитну політику. Кредитна політика банку – це один із важливих інструментів, що не дає можливості допустити банківські ризики. Використання положень кредитної політики дає право банку розробити такий кредитний портфель, який сприятиме досягненню поставлених цілей у банківській діяльності, а саме: контролю за управлінням ризиками, прибутковості та дотримання усіх вимог законів щодо сфери діяльності банку. Метою кредитної політики банку є формування оціненого та якісного підходу щодо управління ризиком на рівні кредитного портфеля банку. Також слід відзначити, що згідно із Постановою НБУ № 351 «Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» вимоги до визначення кредитного ризику стали більш суворими – визначення кредитного ризику набуло формалізованого характеру, тобто банки не можуть самостійно оцінювати фінансовий стан або заставу як робили це з

початку століття. Усі ці умови, які склалися за останній час позитивно впливають на банківський сектор з точки зору його якості та прозорості, фінансової стійкості у довгостроковий період. Навпаки у короткостроковій перспективі, ми бачимо зниження обсягу кредитування; надлишкову ліквідність банків; труднощі банків з докапіталізацією свого капіталу та інші проблеми, які впливають на об'єми кредитування банками. Один із найважливіших принципів і полягає у тому, що при здійсненні кредитних операцій, наданий кредит має бути повернений у чітко обумовлені в кредитному договорі строки [21].

Карантинні обмеження через COVID-19 помітно вплинули на роботу банківського сектору. Обсяги гривневого корпоративного кредитування у березні 2020 року помітно зростали, частково через заміщення валютного корпоративного кредитування. Темпи кредитування фізичних осіб уповільнилися як через зниження попиту, так і внаслідок зростання кредитних ризиків. Протягом березня тимчасово зросли процентні ставки, проте вже у квітні вартість кредитів та депозитів знову почала знижуватися. Ключове завдання банківського сектору – підтримати економічне відновлення після скасування карантинних заходів.

У III кварталі 2020 року позитивна динаміка основних показників діяльності банків почала відновлюватися після стрімкого розгортання кризи навесні. Чистий кредитний портфель зростав у корпоративному та роздрібному сегментах. Вперше за багато років іпотечні кредити зростали вищими темпами ніж споживчі. Після трьох років високих прибутків фінансовий результат банків різко погіршився, переважно через зниження якості кредитів та доформування резервів під них.

Економічна криза мала помірний негативний вплив на операційну діяльність банківського сектору. Водночас відрахування до резервів зросли у зв'язку зі зниженням якості кредитного портфеля. НБУ очікує подальшого зростання відрахувань у резерви, проте на сьогодні все ще складно дати точні оцінки можливих кредитних збитків банків внаслідок поточної кризи. Достовірну оцінку, ймовірно, можна буде отримати лише протягом першого

півріччя 2021 року. Невизначеність макроекономічного прогнозу суттєво знизилася, а банки вже мають можливість оцінити перспективи роботи окремих секторів та підприємств. У 2021 році НБУ планує провести регулярну оцінку стійкості банків, зокрема аналіз якості активів, щоб з'ясувати, чи коректно банки відображають кредитний ризик за активами. Хоча облікова ставка НБУ залишається незмінною, очікується подальше зниження ставок за кредитами, оскільки потенціал для їхнього зниження ще не вичерпано. Водночас очікується поступове відновлення чистого процентного та комісійного доходу, зокрема завдяки відновленню кредитування. Із серпня тривають тестові розрахунки коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). За результатами розрахунків НБУ затвердить початкове мінімальне значення нормативу, якого банки повинні будуть дотримуватися із 2021 року. Норматив ліквідності (Н6) застосовуватиметься паралельно із NSFR, а з часом чого його буде скасовано.

Від початку 2019 року почало застосовуватися правило амортизації застави за кредитами, що не обслуговуються понад два роки, що призведе до повного покриття пруденційними резервами непрацюючих кредитів. В табл.2, додаток Б представлено динаміку основних банківських показників за 2014-2019 рр. Незважаючи на зменшення кількості банків та труднощі у їх діяльності, спостерігається незначне збільшення активів банків України у 2019 р. - 71 млрд. грн., що дозволяє зробити висновок про підвищення їх потужності та стабільності. Наглядно цю ситуацію можна спостерігати на рисунку 2.5.

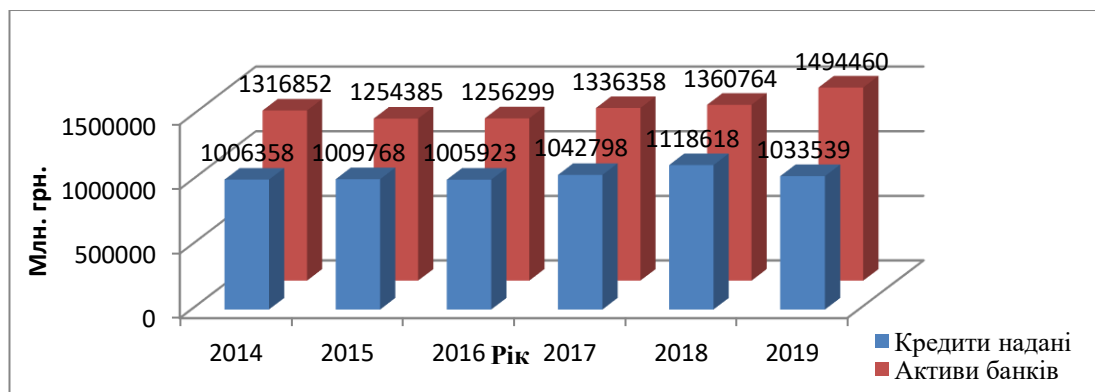

Рисунок 2.5 - Динаміка показників кредитної діяльності банків за 2014-2019 рр. [23]

Інформація про стан кредитного портфеля банків та його частку в активах банківської системи країни наведена у таблиці 3, додаток Б.

Як видно з табл. 3, частка кредитного портфеля в активах банків України протягом аналізованого періоду скорочується та станом на 01.12.2020р. дорівнює 60,92%. Розроблення ефективної системи управління кредитними операціями, а також правильна організація банківського кредитування забезпечує фінансову стабільність і надійність банків. Саме тому одним із найважливіших завдань управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля комерційних банків. З метою виявлення інтенсивності динаміки кредитної діяльності банків дослідимо її за видами, а саме: кредитування фізичних осіб та кредитування суб'єктів господарювання.

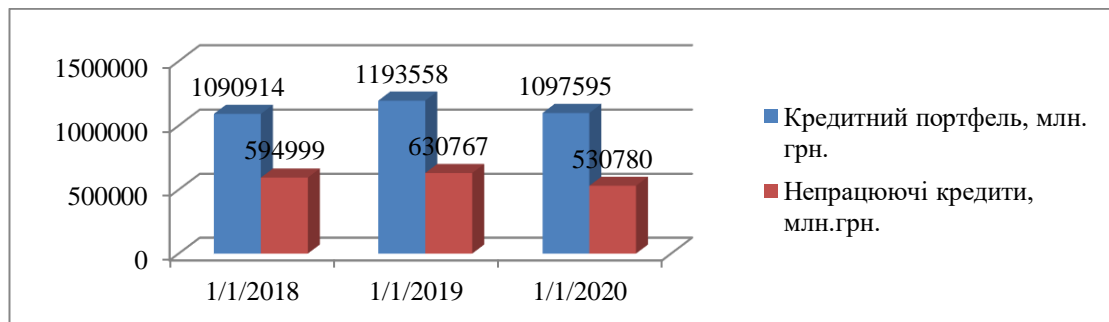

Рисунок 2.6 - Динаміка непрацюючих кредитів в кредитному портфелі банків України за 2018-2020рр.

Джерело: складено на основі даних [19]

Як видно з рисунка 2.6, станом на 01.12.2020 р. майже половину обсягу кредитного портфеля банків складають непрацюючі кредити (42%, або 449321 млн грн), з яких 58%, або 320927 млн. грн. акумульовано у банках державного сектору [19]. При цьому скорочення валового кредитного портфеля банків відбувається переважно за рахунок погашення або списання непрацюючих кредитів. Зазначимо, що динаміка видачі нових кредитів, у т.ч. корпоративних, є позитивною, але надто слабкою і непомітною на тлі стагнації кредитного портфеля в цілому. Наразі, очевидно різна динаміка показників ліквідності та кредитування демонструє відсутність пропорційного зв'язку між цими категоріями у реаліях українського ринку.

Для більшого уявлення проаналізуємо структуру кредитного портфеля за термінами погашення кредитів, що надані нефінансовим корпораціям (табл.1, додаток В).

Для визначення надмірної концентрації кредитних операцій в одному сегменті, що підвищує ступінь кредитного ризику проведемо аналіз кредитного портфеля за видами економічної діяльності. Структура кредитного портфеля за видами економічної діяльності на 01.11.2020 зображена на рисунку 2.3 [19].

Рисунок 2.7- Структура кредитного портфеля за видами економічної діяльності на 01.11.2020

Аналіз рисунку свідчить про те, що найбільший обсяг кредитування припадає на такі види економічної діяльності, як торгівля (36%), переробна промисловість (24%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (9%) та сільське, лісове та рибне господарства (8%).

Загалом можемо спостерігати тенденцію збільшення кредитного портфеля протягом 2014-2019 рр. (табл.2, додаток В). За наведеними даними в табл.2.,

додаток В можна зробити висновок, що сума кредитів, наданих фізичним особам зменшувалася на протязі 2014-2016 рр., причому найбільше зменшення, -10,42% відбулося саме у 2016 р. Проте на протязі 2017 - 2019 р. їх сума збільшувалася, а саме на 5,15% у 2019р. у порівнянні з минулим роком. Зменшення суми кредитів, наданих фізичним особам, відбулося внаслідок скорочення депозитної бази банків, погіршення платоспроможності кредиторів та зміни курсу валюти. У цей час простежувалися труднощі з обслуговуванням кредитів банками, особливо в іноземній валюті, через зміну курсу гривні до іноземних валют, зниженням реальної заробітної плати та міграцією [24].

Кредитний портфель фізичних осіб скоротився також внаслідок визнання неплатоспроможними ряду банків, що володіли великими за обсягами кредитними портфелями, в тому числі роздрібними. На відміну від кредитів фізичним особам, сума кредитів суб'єктам господарювання має неоднозначну тенденцію, їхній приріст відбувався протягом 2014-2019 рр., проте якщо порівнювати 2018 та 2019 рр. темп приросту склав -10,56%. Найбільший приріст таких кредитів на протязі досліджуваного періоду був у 2018 р. порівняно з 2017 р. і складав 5,60%. Підвищення ефективності кредитної політики є основним показником її грамотного планування, відповідної практичної реалізації та належного управління кредитною діяльністю. Значні системні відхилення значень показників оцінки ефективності кредитної політики від еталонних свідчать про низький рівень управління кредитною діяльністю банку, і, навпаки, наближеність цих показників до встановлених норм дозволяє судити про ефективне формування й втілення кредитної політики банку.

У таблиці 1, додаток Г наведемо показники, що характеризують ефективність кредитної політики комерційних банків. За даними діяльності вітчизняних банків протягом періоду, що аналізується, у цілому показник покриття кредитного портфеля власним капіталом банку, який, як свідчать дані рис.2.3, має тенденцію до підвищення: у 2017 р. він становив 0,15, а 2019 р. – 0,2. Рівень даних показників не загрозливий і може бути вищим. Коефіцієнт використання залучених коштів в кредитному портфелі банку відповідає

нормативним значенням та має неоднозначну тенденцію, у 2017 році становив 0,88, 2018 році – 0,92 та у 2019 році – 0,8. Щодо коефіцієнта якості кредитного портфеля, зазначимо, що показник частки класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфеля банку зменшується, що в цілому може негативно вплинути на кредитку політику. Коефіцієнт активності використання коштів клієнтів у кредитному портфелі не відповідає нормативам, але має тенденцію щодо зменшення значення показника, що може в майбутньому позитивно вплинути на якість кредитної політики комерційних банків (рис. 2.8).

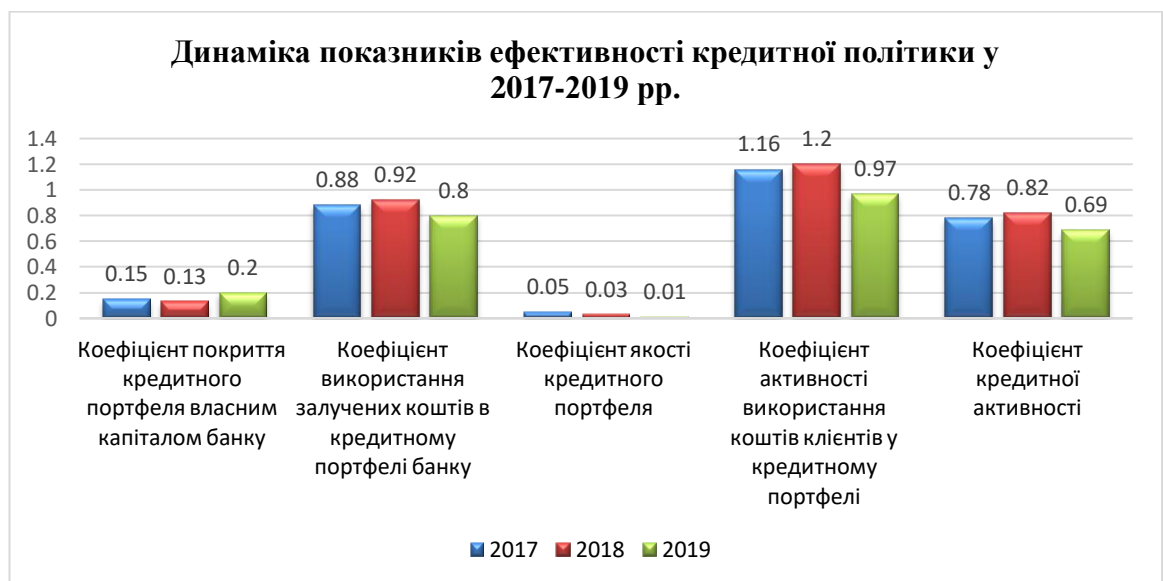

Рисунок 2.8. Динаміка показників ефективності кредитної політики у 2017-2019 рр.

Важливим чинником покращення якості кредитного портфеля є виконання та дотримання рекомендацій, серед них: активізувати роботу з непрацюючими кредитами; консервативно оцінювати кредитний ризик за споживчими кредитами; зберігати стандарти кредитування та контролювати рівень концентрацій корпоративних позичальників; завершити створення системи управління ризиками; впровадити систему управління проблемними активами. Подальший розвиток кредитної діяльності банків потребує досягнення умов макроекономічної стабільності, тому для покращення ситуації в кредитуванні потрібна стабілізація економічних, політичних, соціальних умов та підтримка держави всього банківського сектору.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ

Вплив процесів глобалізації та інтернаціоналізації на розвиток банківської діяльності вітчизняних банків, загострення умов міжбанківської конкурентної боротьби зумовлює необхідність розробки засобів мінімізації збитків від сучасної фінансової кризи. Якість кредитного портфеля, поза всякими сумнівами, відіграє домінуючу роль для банків України, так як більшу частину активів банківської системи представлено саме кредитними вкладеннями. Важливим є те, що в сучасних умовах політичної та економічної нестабільності підвищується ризикованість банківського кредитування, адже значна кількість наданих позик не повертається своєчасно, зростає питома вага проблемної заборгованості й особливо гострою стає проблема підвищення якості кредитного портфеля банку. Більш ефективно управляти кредитними ризиками та формувати адекватні резерви дозволяють комплексний аналіз та адекватна оцінка стану кредитного портфеля. Від рівня якості кредитного портфеля банків значною мірою залежить й стабільність банківської системи.

Беззаперечним є твердження, що структура кредитного портфеля та гнучка система управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків, враховуючи те визначальне місце, яке посідають кредитні операції в портфелі банківських активів. Банки культивують стратегічний підхід до управління, виробляють власну внутрішньобанківську кредитну політику і на її основі вибудовують методологію й процедуру роботи. Як відомо, стратегічне управління банком передбачає наявність довгострокового бачення пріоритетів його розвитку, розробки концепції щодо вдосконалення процесу кредитування.

На нашу думку, необхідність розробки концепції підвищення якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку в сучасних умовах викликана: збільшенням ризиків при кредитуванні; необхідністю

повного та якісного задоволення потреб реального сектору економіки та населення в кредитних засобах; недостатнім рівнем інформаційного забезпечення процесу управління кредитним портфелем банку та його якістю в умовах мінливого економічного середовища.

Концепція підвищення якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку – цілісна система теоретико-методологічних поглядів на сутність, мету, задачі та принципи оцінки якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку, а також сукупність організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретних умовах (рис. 3.1).

Дана концепція представляє собою систему взаємопов'язаних елементів, яка будується на певних принципах, містить мету, завдання та інструменти, за допомогою яких відбувається вдосконалення якості кредитного портфеля, а також досягається той економічний ефект, який дозволяє поліпшити якість кредитів та покращити фінансові результати банків.

В основі концепції лежать такі принципи:

1. Принцип системного підходу. Комплексне та динамічне вивчення всіх особливостей оцінки кредитного портфеля банку з метою виявлення недоліків і розробки механізмів їх ефективного розвитку.
2. Принцип збалансованості. Збалансованість досягається в створенні необхідних резервів для покриття кредитних ризиків.
3. Принцип рівноваги. Реалізація цього принципу означає взаємозв'язок регулювальних заходів як з боку центрального банку (зовнішнє регулювання), так і банків (внутрішнє регулювання або саморегулювання). Цей принцип тісно пов'язаний з принципом збалансованості.
4. Принцип комплексності. Комплексність вимагає охоплення всіх ланок і сторін діяльності, всебічного вивчення причинно-наслідкових зв'язків в діяльності банку.
5. Принцип інформованості та достовірності. Відповідно до нього проведення операцій повинне будуватися на достовірній, перевіреній інформації, яка реально відображає об'єктивну дійсність, а висновки повинні бути обґрунтовані точними аналітичними розрахунками. Даний принцип передбачає формування

бази даних (насамперед, кредитних історій позичальників). 6. Принцип фінансової адекватності визначає діяльність банку в межах реально наявних ресурсів.

Результативність концепції, що розробляється, багато в чому залежить від того, наскільки правильно визначені інструменти її реалізації і враховані проблеми та напрями вдосконалення кредитної діяльності банків. Метою даної концепції є підвищення якості кредитного портфеля в системі забезпечення ефективної кредитної діяльності банку задля отримання максимального прибутку з найменшими витратами, що сприятиме надійності та конкурентоспроможності банків.

Відповідно до мети, завданнями є: аналіз сучасного стану кредитного портфелю банків України; розробка заходів щодо зниження кредитного ризику; рейтингова оцінка якості кредитного портфеля; значення факторів впливу на якість кредитного портфеля.

Вважаємо, що засобами досягнення поставленої мети та виконання поставлених завдань можуть бути методи оцінювання якості кредитного портфеля, набір показників оцінки якості та ризику кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку та регресивна модель кредитування банку як абстрактна модель впливу факторів середовища.

На нашу думку, доцільно використовувати наступні методи оцінювання якості кредитного портфелю: 1) З погляду кредитного ризику, до якого відносять наступні показники: коефіцієнт покриття класифікованих позик; питома вага зважених класифікованих позик; коефіцієнт питомої ваги проблемних позик; коефіцієнт питомої ваги збиткових позик; 2) З погляду рівня захищеності від можливих втрат, до якого відносять: коефіцієнт забезпечення позик; коефіцієнт забезпечення збиткових кредитів; коефіцієнт захищеності позик; коефіцієнт покриття позик власним капіталом; ступінь повноти формування резервів за кредитними операціями.

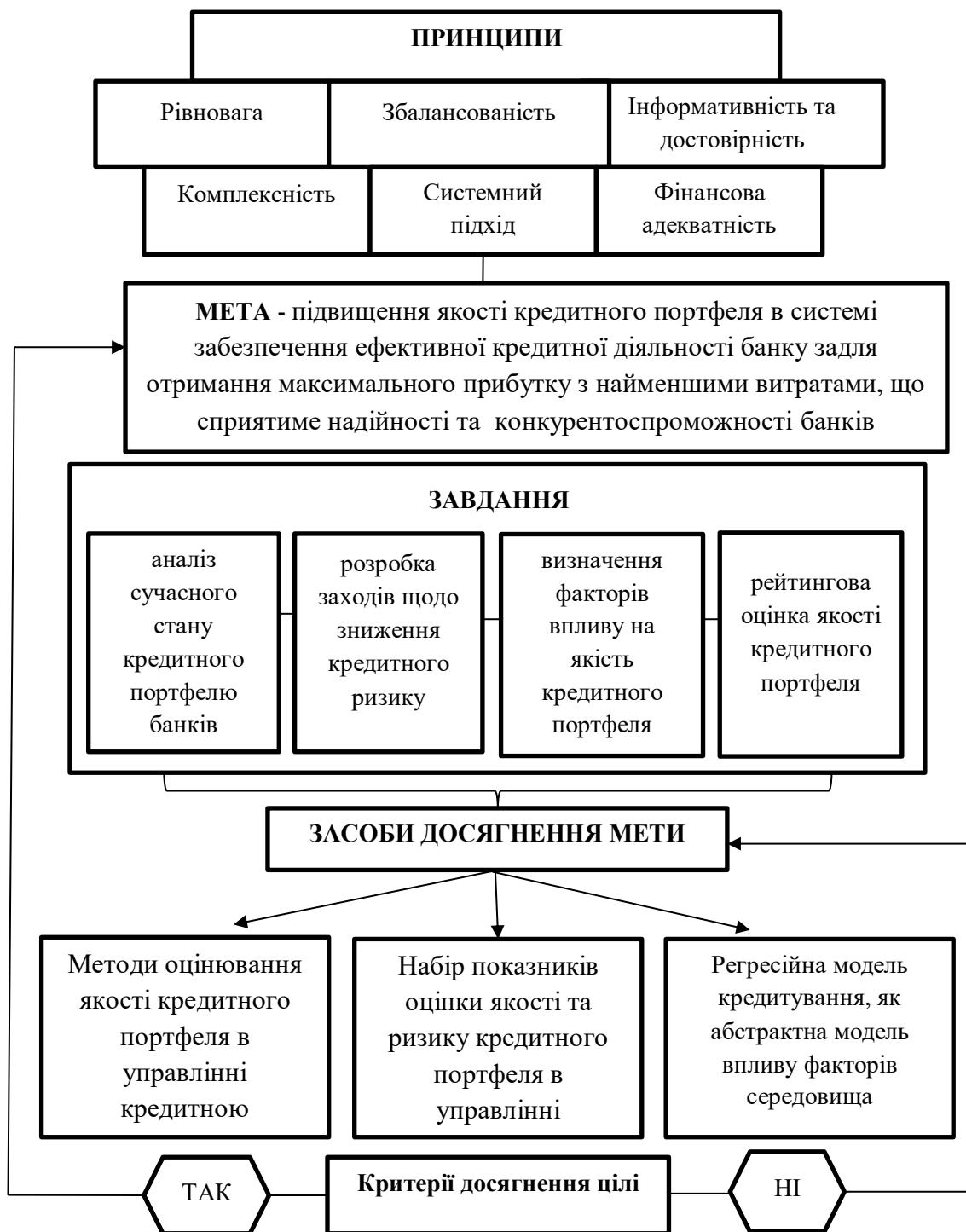

Рисунок 3.1. Концепція підвищення якості кредитного портфеля комерційних банків

Джерело: розроблено авторами

Проведений нами аналіз кредитного портфеля банків (розділ 2) довів, що значення коефіцієнта якості кредитного портфеля доцільно визначати за допомогою рейтингової оцінки, що наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Рейтингова оцінка якості кредитного портфеля банку

Кяк,%	0-5	6-15	16-25	26-50	51-100
Рейтингова оцінка якості кредитного портфеля банку в балах	1	2	3	4	5

Так, при значенні якості кредитного портфеля банку від 1 до 3 балів кредитна діяльність банку вважається задовільною і загрози втрати контролю за якістю кредитного портфеля мінімальні. При значенні в 3 бали банк має терміново вжити заходи щодо недопущення кредитних втрат. При перевищенні коефіцієнта якості кредитного портфеля 5% банку доцільно нейтралізувати вплив негативних чинників при роботі з кредитами.

Якщо впровадження положень даної концепції в практичну діяльність банку забезпечить ефективної кредитної діяльності банку, то можна зробити висновок, що мета концепції досягнута. На нашу думку, при побудові концепції підвищення якості кредитного портфеля в управлінні кредитною діяльністю банку варто врахувати ряд факторів (рис.1, додаток Г), які впливають на можливість забезпечення необхідного рівня якості кредитного портфеля. На підставі основних факторів, що впливають на якість кредитного портфеля з рисунка 1, додаток Г проведемо рівняння регресії використовуючи статистичні дані України (табл 1, додаток Д).

Фактори впливу (X) на результативну змінну (Y): надані кредити, млн. (Y) [23]; ВВП на душу населення (номінальне), грн. (X1) [25]; кількість суб'єктів господарювання, од. (X2) [25]; облікова ставка, % (X3) [19]; середня заробітна плата в Україні, грн. (X4) [25]; кількість діючих банків (X5) [19].

В результаті розрахунків було отримано рівняння множинної регресії:

$$Y = -830113.8106 + 49.7224X1 + 0.04001X2 + 8876.9518X3 - 328.0267X4 + 5750.3254X5$$

Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі:

- збільшення ВВП на душу населення на 1 грн. призводить до збільшення Y в середньому на 49,722 млн. грн.; Збільшення ВВП на душу => збільшення

достатку населення => збільшення витрат на споживання (техніка в розстрочку або в кредит) на відпочинок і т.д.

- збільшення кількості суб'єктів господарювання на 1 суб'єкт призводить до зменшення Y в середньому на 0,04001 млн. грн.; Економічне зростання (ВВП) призводить до збільшення коштів в підприємців => погашення старих кредитів та відкриття підприємств за власні кошти.

- збільшення облікової ставки на 1 %. призводить до збільшення Y в середньому на 8876,951 млн. грн.; Облікова ставка => більш високі відсотки за кредит (При її правильному використанні в залежності від економічної ситуації в країні. Тобто якщо є кошти в населення вона збільшується і навпаки).

- збільшення середньої заробітної плати на 1 грн.. призводить до зменшення Y в середньому на 328,026 млн. грн.; пов'язана з ВВП на душу населення => збільшення достатку населення => менша потреба брати товари в кредит.

- збільшення кількості діючих банків на 1 одиницю призводить до збільшення Y в середньому на 5750,325 млн. грн.; тенденція прямо пропорційна до процедури закриття збиткових банків. Бо ті банки, що залишаються, є прибутковими та мають довіру населення через складність відкриття нових. Відкриття нових свідчить про економічне зростання в країні і про потребу в додатковому фінансуванні.

Статистична значимість рівняння перевірена за допомогою коефіцієнта детермінації і критерію Фішера. Встановлено, що в досліджуваній ситуації 87,82% загальної варіабельності Y пояснюється зміною факторів X_j .

Далі перейдемо до статистичного аналізу отриманого рівняння регресії: перевірці значимості рівняння і його коефіцієнтів, дослідженню абсолютних і відносних помилок апроксимації

Для незміщеної оцінки дисперсії виконаємо наступні обчислення:

Незміщенна помилка $\varepsilon = Y - \hat{Y}(x) = Y - X * s$ (абсолютна помилка апроксимації) (табл.2, додаток Д).

Середня помилка апроксимації

$$A = \frac{\sum |\epsilon:Y|}{n} \cdot 100\% = \frac{0,422}{11} \cdot 100\% = 3,84\% \quad (3.1)$$

$A < 7\%$ вказує на високу точність підпору факторів моделі.

Оцінка дисперсії дорівнює:

$$S_e^2 = (Y - Y(X))^T(Y - Y(X)) = 26464715588,402 \quad (3.2)$$

Незміщена оцінка дисперсії:

$$S^2 = \frac{1}{n-m-1} \cdot S_e^2 = \frac{1}{11-5-1} \cdot 26464715588,402 = 5292943117,6804 \quad (3.3)$$

Оцінка середньоквадратичного відхилення (стандартна помилка для оцінки Y):

$$S = \sqrt{S^2} = \sqrt{5292943117,6804} = 72752,616 \quad (3.4)$$

Знайдемо оцінку ковариційної матриці вектора $k = S^2 \cdot (X^T X)^{-1}$

Оцінка ковариційної матриці вектора наведена в табл. 3, додаток Д.

Дисперсії параметрів моделі визначаються співвідношенням $S^2_i = K_{ii}$, тобто це елементи, що лежать на головній діагоналі

$$S_{b0} = \sqrt{3780917782045,7} = 1944458,223 \quad (3.5)$$

$$S_{b1} = \sqrt{2867,969} = 53,553 \quad (3.6)$$

$$S_{b2} = \sqrt{0,0551} = 0,235 \quad (3.7)$$

$$S_{b3} = \sqrt{80056916,423} = 8947,453 \quad (3.8)$$

$$S_{b4} = \sqrt{140577,024} = 374,936 \quad (3.9)$$

$$S_{b5} = \sqrt{40593360,223} = 6371,292 \quad (3.10)$$

Варто зазначити, що тісноту спільного впливу чинників на результат оцінює індекс множинної кореляції.

На відміну від парного коефіцієнта кореляції, який може приймати негативні значення, він приймає значення від 0 до 1.

Тому R не може бути використаний для інтерпретації напрямки зв'язку. Чим щільніше фактичні значення y_i розташовуються щодо лінії регресії, тим менше залишкова дисперсія i , отже, більше величина $R_y(x_1, \dots, x_m)$.

Таким чином, при значенні R близькому до 1, рівняння регресії краще описує фактичні дані і фактори сильніше впливають на результат. При значенні

R близькому до 0 рівняння регресії погано описує фактичні дані і фактори чинять слабкий вплив на результат.

Коефіцієнт множинної кореляції можна визначити через матрицю парних коефіцієнтів кореляції:

$$R = \sqrt{1 - \frac{\Delta_r}{\Delta_{r11}}} \quad (3.11)$$

де Δ_r - визначник матриці парних коефіцієнтів кореляції;

Δ_{r11} - визначник матриці міжфакторної кореляції (табл.1, додаток Е).

$\Delta_r = 2,0E-6$.

Матриця міжфакторної кореляції наведена в табл.2, додаток Е.

$\Delta_{r11} = 1,5E-5$

Коефіцієнт множинної кореляції

$$R = \sqrt{1 - \frac{2,0E-6}{1,5E-5}} = 0,9371 \quad (3.12)$$

Зв'язок між ознакою Y і факторами X_i сильний.

Розрахунок коефіцієнта кореляції виконаємо, використовуючи відомі значення лінійних коефіцієнтів парної кореляції і β -коефіцієнтів.

$$R = \sqrt{0,818 \cdot 1,407 + (-0,0952) \cdot (-0,193) + 0,546 \cdot 0,445 + 0,817 \cdot 0,0067 + (-0,727) \cdot 0,889} = \sqrt{0,771} = 0,878 \quad (3.13)$$

Коефіцієнт детермінації

$$R^2 = 0,9371^2 \quad (3.14)$$

$$R^2 = 0,9371^2 = 0,8782 \quad (3.15)$$

Більш об'єктивною оцінкою є скоригований коефіцієнт детермінації:

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - R^2) \cdot \frac{n-1}{n-m-1} \quad (3.16)$$

$$\bar{R}^2 = 1 - (1 - 0,8782) \cdot \frac{10-1}{10-5-1} = 0,726 \quad (3.17)$$

Чим ближче цей коефіцієнт до одиниці, тим більше рівняння регресії пояснює поведінку Y. Додавання в модель нових пояснюють змінних здійснюється до тих пір, поки росте скоригований коефіцієнт детермінації. В результаті розрахунків було отримано рівняння множинної регресії:

$$Y = -830113,8106 + 49,7224X_1 + 0,04001X_2 + 8876,9518X_3 - 328,0267X_4 + 5750,3254X_5$$

Серед основних причин, що викликають автокореляцію, можна виділити наступні: 1. Помилки специфікації. Неврахування в моделі якої-небудь важливої пояснює змінної або неправильний вибір форми залежності зазвичай призводять до системних відхилень точок спостереження від лінії регресії, що може зумовити автокореляцію. 2. Інерція. Економічні показники циклічні, пов'язані з хвилеподібністю ділової активності. Тому зміна показників відбувається не миттєво, а володіє певною інертністю. 3. Ефект павутини. У багатьох сферах економічні показники реагують на зміну економічних умов з запізненням. 4. Згладжування даних. Це може привести до певного згладжування коливань, що в свою чергу може служити причиною автокореляції.

Наслідки автокореляції схожі з наслідками гетероскедастичності: висновки по t - і F -статистикам, що визначають значимість коефіцієнта регресії і коефіцієнта детермінації, можливо, будуть невірними. Якщо коефіцієнт автокореляції $r_{ei} < 0.5$, то є підстави стверджувати, що автокореляція відсутня.

Для визначення ступеня автокореляції обчислимо коефіцієнт автокореляції і перевіримо його значимість за допомогою критерію стандартної помилки. Стандартна помилка коефіцієнта кореляції розраховується за формулою:

$$S_{ey} = \frac{1}{\sqrt{n}} \quad (3.18)$$

Коефіцієнти автокореляції випадкових даних повинні володіти вибірковою розподілом, що наближається до нормального з нульовим математичним очікуванням і середнім квадратичним відхиленням, рівним:

$$S_{ey} = \frac{1}{\sqrt{10}} = 0,316 \quad (3.19)$$

Якщо коефіцієнт автокореляції першого порядку r_1 знаходиться в інтервалі:

$-3,495 \cdot 0,316 < r_1 < 3,495 \cdot 0,316$, то можна вважати, що дані не показують наявності автокореляції першого порядку. Використовуючи розрахункову таблицю, отримуємо:

$$r_1 \sim \frac{\sum \epsilon_i \cdot \epsilon_{i-1}}{\sum \epsilon_i^2} = \frac{2776926372,178}{15473769733,245} = 0,179 \quad (3.20)$$

Так як $-1,105 < r_1 = 0,179 < 1,105$, то властивість незалежності залишків виконується. Автокореляції відсутня.

Далі врахуємо критерій Дарбіна-Уотсона (табл.3, додаток Е). Цей критерій є найбільш відомим для виявлення автокореляції. При статистичному аналізі рівняння регресії на початковому етапі часто перевіряють здійснимість однією передумови: умови статистичної незалежності відхилень між собою. При цьому перевіряється некоррелірованні сусідніх величин ϵ_i . Для аналізу коррелированности відхилень використовують статистику Дарбіна-Уотсона:

$$DW = \frac{\sum (\epsilon_i - \epsilon_{i-1})^2}{\sum \epsilon_i^2} \quad (3.21)$$

$$DW = \frac{24416416665,05}{15473769733,25} = 1,58 \quad (3.22)$$

Критичні значення d_1 і d_2 визначаються на основі спеціальних таблиць для необхідного рівня значущості α , числа спостережень $n = 10$ і кількості пояснюють змінних $m = 5$.

Автокореляція відсутня, якщо виконується така умова: $d_1 < DW$ і $d_2 < DW < 4 - d_2$. Чи не звертаючись до таблиць, можна користуватися приблизними правилом і вважати, що автокореляція залишків відсутня, якщо $1,5 < DW < 2,5$. Оскільки $1,5 < 1,58 < 2,5$, то автокореляція залишків відсутня.

Таким чином, запропонована сукупність факторів, які враховані в процесі побудови регресійної моделі кредитування дозволить обґрунтувати динаміку зміни складових кредитного портфеля та зважити на механізм конкурентної взаємодії, а також дасть можливість оцінити фінансовий стан банківської установи по обсягам кредитування та доходах, що отримані від надання кредитних послуг. Отже, впровадження даної регресійної моделі в практичну діяльність банку сприятиме оптимізації структури кредитного портфеля та забезпечить стійку тенденцію отримання максимального прибутку з найменшими витратами.

ВИСНОВКИ

Ефективність кредитної діяльності банків на сьогодні є необхідним, якщо не вирішальним, фактором життєдіяльності, оскільки кредитний портфель становить більше половини всіх активів. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів, що має свій рівень дохідності та ризику. Для успішного кредитування банки мають сформувати та реалізувати ефективну систему управління кредитним портфелем. Відповідно до поставлених мети та завдань у роботі були отримані такі наукові результати:

- надано сутнісну характеристику кредитної діяльності банку як складного механізму, що включає ряд дій, що відбувається протягом восьми етапів, і направлених на залучення дешевих грошових ресурсів та їх використання. Кредитний портфель досліджено як результат кредитної діяльності банку в двох аспектах, а саме: кількісної характеристики та якісної характеристики кредитної діяльності банку;

- проведено аналіз стану кредитування економіки України, який продемонстрував перемінні тенденції. Загальна кількість наданих кредитів протягом 2017-2020 рр. знизилась. Майже половину обсягу кредитного портфеля банків складають непрацюючі кредити, з яких 58%, акумульовано у державних банках, що скорочує можливості кредитування національної економіки. Динаміка видачі нових кредитів, у т.ч. корпоративних, є позитивною, але надто слабкою і непомітною на тлі стагнації кредитного портфеля в цілому;

- розроблено концептуально-методичні підходи щодо підвищення якості кредитного портфеля комерційних банків, що дозволяють системно підійти до питання забезпечення безперервності і підвищення кредитної діяльності банку. Дана концепція дозволяє врахувати рейтингову оцінку якості кредитного портфеля банку та включає регресійну модель кредитування. Реалізація концепції дасть можливість отримати максимальний прибуток з мінімальними втратами та сприятиме втриманню конкурентних позицій банку, що особливо гостро відчувається в умовах мінливого економічного середовища України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Л. А., Т. В. Стародубцева. Оцінка портфеля проблемних кредитів комерційних банків України в контексті забезпечення стабільності банківської системи. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2014. № 2 (20). С. 169–172.
2. Бугель Ю. Аналіз якості структури кредитного портфеля комерційних банків в ринкових умовах господарювання. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє : збірник наукових праць. Тернопіль : Економічна думка. 2011. Випуск 11. С. 51–57.
3. Грушко В., Т. Іваненко Оптимізація структури кредитного портфелю комерційного банку. Вісник НБУ. 2014. №2. С. 28–32.
4. Жукова Н. К., Зражевська Н. В. Сучасний стан та проблеми управління кредитним портфелем комерційних банків. Економічний часопис – XXI. 2013. № 1-2. С. 70-72.
5. Кігель В. Про визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальникам. Вісник НБУ. 2010. № 1. С.15–17.
6. Семенча І. Управління кредитним портфелем банку в сучасних економічних умовах в Україні: проблеми та шляхи подолання. Ефективна економіка. 2014. № 6. С. 45–49.
7. Сердюк Л. В., Симоненко О. В. Аналіз кредитного портфеля банків України та Харківського регіону. Молодий вчений: Науковий журнал. 2015. № 1 (16). С. 57-61.
8. Лисенок О. В. Оцінка ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків. Вісник ЖДТУ. 2013. №3. С. 101–107.
9. Сидоренко В. А. Кредитна діяльність вітчизняних банків у сучасних умовах. Науковий вісник НЛТУ. 2012. № 22. С. 246-251.
10. Довгань Ж. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ у сучасних умовах. Світ фінансів . № 4. 2015 р.

11. Волкова В.В., Волкова Н.І. Тенденції та перспективи управління кредитною діяльністю банків. «ECONOMIC AND LAW PARADIGM OF MODERN SOCIETY». Словатчина, Кошеца. 2016. №1. С. 28-33.
12. Гулько Л. Г., Кунда Н. В. Основні шляхи мінімізації кредитних ризиків в діяльності комерційних банків. 2014. URL: http://www.confcontact.com/20111222/2_gulko.php.
13. Домінова І. В., Хуторна М. Е. Система управління банківськими ризиками у контексті глобалізації фінансових ринків. 2013. URL: <http://bulletin.uabs.edu.ua/store/eco/2013/c2c78dfc2464ade80cb0d3489438adda.pdf>
14. Квасницька Р. С., Хаврусь І. В. Управління ризиками як елемент забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. Наукова бібліотека ім. І.В. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>
15. Максимова Є. В. Система управління та контроль ризиків банку. 2016. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/1/26.pdf>.
16. Шульженко, Г. М. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків . Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2012. Вип. 36. С. 311.
17. Полінкевич О.М., Сидорчук І.І. Суть, принципи та типи кредитної діяльності банку. URL: nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2014_4_41.pdf
18. Антипенко Є., Ногіна С, Візіренко Д. Вплив сучасного механізму споживчого кредитування на економіку України . Економічний аналіз. 2011. Вип. 8, Ч. 1. С. 351–354.
19. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov>
20. Дугін І. М. Врахування чинників зовнішнього середовища в процесі управління кредитним портфелем комерційного банку. Вісник Національного банку України. 2008. № 6. С. 32–36.
21. Постанова НБУ № 351 «Про затвердження положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

22. Офіційний сайт Національного банку України. Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua>

23. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. Банківські показники. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>

24. Солоділова К.В., Шафранова О.В. Сучасний стан кредитування в Україні. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 844-847.

25. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Додатки

Додаток А

Таблиця 1

Динаміка та структура кредитів, наданих банками України у 2017 – 2019 рр., млн. грн

Показник	Рік			
	01.2018	01.2019	01.2020	01.12.2020
Кількість банків	82	77	75	74
Надані кредити, загалом:	1 036 745	1 118 860	1 033 430	980 499
• суб'єктам господарювання	864 412	919 071	821 936	770 164
• фізичним особам	170 774	196 859	206 737	203 757
• органам державної влади	1 517	2 865	4 724	6 560

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Таблиця 2

Основні показники стану міжбанківського кредитного ринку України у 2017 – 2020 рр.

Показник	Рік				
	2017	2018	2019	2020	
Загальний обсяг наданих кредитних ресурсів, млн. грн.	1 138,9	2 445,0	1 423,0	1 349,0	
Середньозважена відсоткова ставка, %	Загалом	13,5	17,2	12,1	5,6
	У т.ч. за овернайт	12,8	17,2	12,1	5,6

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Таблиця 3

Кредити, надані резидентами (крім депозитних корпорацій) у 2017-2019 рр.

Резиденти	2017		2018		2019	
	Обсяг, млн. грн.	Зміна у річному обчисленні, %	Обсяг, млн. грн.	Зміна у річному обчисленні, %	Обсяг, млн. грн.	Зміна у річному обчисленні, %
Інші фінансові корпорації	10 936	-5,6	9 222	-15,7	7 670	-10,7
Сектор загального державного управління	1 522	6,4	2 875	88,9	4 533	63,9
Нефінансові корпорації	829 932	1,0	859 740	3,6	743 380	-12,1
Інші сектори економіки	174 268	6,6	201 293	15,5	217 373	7,0
Усього	1 016 657	1,8	1 073 131	5,6	972 957	-8,2

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Додаток Б
Таблиця 1

**Кредити, надані резидентам у розрізі валют та строків погашення
у 2017-2019 рр., млн. грн.**

Кредити		Рік					
		2017		2018		2019	
У національній валюті		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
	Загалом	570 627	100	613 994	100	601 256	100
	У т.ч. за строками:						
	До 1 року	285 338	50	351 867	57,31	349 173	58,07
	Від 1 до 5 років	178 959	31,36	163 770	26,67	175 438	29,18
	Більше 5 років	106 330	18,64	98 357	16,02	76 644	12,75
В іноземній валюті							
	Загалом	446 031	100	459 137	100	371 701	100
	У т.ч. за строками:						
	До 1 року	120 380	26,99	140 075	30,51	116 196	31,26
	Від 1 до 5 років	163 188	39,59	173 129	37,71	136 408	36,70
	Більше 5 років	162 462	36,42	145 933	31,78	119 097	32,04

Джерело: Складено на основі даних НБУ [19]

Таблиця 2

Динаміка основних показників діяльності банків за 2014-2019 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Загальні активи (млрд. грн.)	1477	1571	1737	1848	1911	1982
У т.ч. в іноземній валюті	667	800	788	755	779	718
Чисті активи	1316	1254	1254	1333	1360	1493
У т.ч. в іноземній валюті	565	582	519	507	495	492
Чисті кредити суб'єктам господарювання	710	614	477	458	472	415
Чисті кредити фізичним особам	144	96	76	92	114	143
Чистий прибуток/збиток	-33,1	-66,6	-159,4	-26,5	22,3	58,4

Джерело: складено на основі даних [19;22]

Таблиця 3

Частка кредитного портфеля в активах банків України

Показники	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.12.2020
Активи, млн. грн.	1 336 358	1 360 764	1 494 460	1 754 736
Кредитний портфель, млн. грн.	1 090 914	1 193 558	1 097 595	1 068 929
Частка кредитного портфеля в активах, %	81,63	87,71	73,44	60,92

Джерело: складено на основі даних [19,23]

Додаток В

Таблиця 1

Динаміка портфеля кредитів наданих нефінансовим корпораціям за термінами погашення у 2017-2019 рр.

Показники	2017		2018		2019	
	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %	Обсяг, тис. грн.	Питома вага, %
До 1 року	354 989	42,77	413 695	48,12	367 124	49,39
Від 1 до 5 років	288 950	34,82	278 126	32,35	238 771	32,12
Більше 5 років	185 993	22,41	167 920	19,53	137 484	18,49
Усього	829 932	100	859 740	100	743 380	100

Джерело: розроблено автором на основі [19]

Таблиця 2

Динаміка кредитного портфеля комерційних банків України за 2014-2019 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Кредити надані всього, млн. грн.	1006358	1009768	1005923	1042798	1118618	1033539
У т.ч., кредити, надані суб'єктам господарювання, млн. грн.	802582	830632	847092	870302	919054	822020
Темп приросту кредитів, наданих суб'єктам господарювання попереднього періоду, %	-	3,49	1,98	2,74	5,60	-10,56
Частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання, у загальній сумі, %	79,75	82,96	84,21	83,46	82,16	79,54
У т.ч., кредити, надані фізичним особам, млн. грн.	179040	175711	157385	170938	196634	206761
Темп приросту кредитів, наданих фізичним особам, до попереднього періоду, %	-	-1,86	-10,42	8,61	15,03	5,15
Частка кредитів, наданих фізичним особам, у загальній сумі, %	17,79	17,40	15,65	16,39	17,58	20,01

Джерело: Складено на основі даних [23].

**Показники, що характеризують ефективність кредитної політики
комерційних банків**

Показник	Формула розрахунку	Критерій
	Показники ризику кредитного портфеля	
1. Коефіцієнт покриття кредитного портфеля власним капіталом банку (Квк)	ВК / КП, де: ВК - власний капітал, КП – кредитний портфель	max
2. Коефіцієнт використання залучених коштів в кредитному портфелі банку (Кзк)	КП / З, де: З - зобов'язання.	Позитивне значення
3. Коефіцієнт якості кредитного портфеля (Кяк)	Ркр / КП, де: Ркр - резерв під можливі втрати від кредитних операцій	$\leq 5\%$
4. Коефіцієнт активності використання коштів клієнтів у кредитному портфелі (Ккк)	КП / Ккл, де: Ккл - кошти клієнтів	$K_{kk} \rightarrow 0$
5. Коефіцієнт кредитної активності (Кка)	КП / А, де: КП – кредитний портфель, А - активи	-якщо $K_{ka} < 65\%$ - кредитна політика банку характеризується низьким рівнем кредитного ризику; -якщо $65\% < K_{ka} < 75\%$, то кредитній політиці властивий помірний кредитний ризик; -якщо $K_{ka} > 75\%$, то його кредитна політика характеризується високим рівнем кредитного ризику.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЯКОСТІ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ

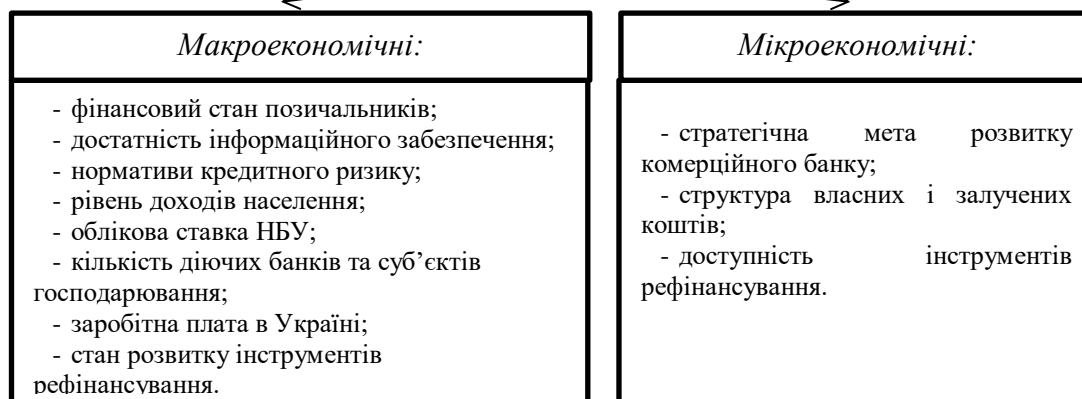

Рисунок 1. Фактори, що впливають на якість кредитного портфеля

Додаток Д

Таблиця 1

П'яти факторна модель регресії

Роки	Y	X1	X2	X3	X4	X5
на 1.01.2011	755030	23603,6	2184105	7,75	2250	176
на 1.01.2012	825320	28813,9	1701797	7,5	2648	176
на 1.01.2013	815327	30912,5	1600304	7,5	3041	176
на 1.01.2014	911402	31988,7	1722251	6,5	3282	180
на 1.01.2015	1006358	35834,0	1932325	14	3480	163
на 1.01.2016	1009768	46210,2	1974439	22	4195	117
на 1.01.2017	1005923	55853,5	1865631	14	5183	96
на 1.01.2018	1042798	70224,3	1805144	14,5	7104	82
на 1.01.2019	1118618	84192,0	1839672	18	8865	77
на 1.01.2020	1033539	94589,8	1941701	13,5	10497	75

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 2

Абсолютна помилка апроксимації

Y	Y(x)	$\varepsilon = Y - Y(x)$	ε^2	$(Y - Y_{cp})^2$	$ \varepsilon : Y $
755030	816130.547	-61100.547	3733276857.988	1.9791344516481E+18	0.0809
825320	819806.841	5513.159	30394919.255	1.9789366862359E+18	0.00668
815327	818939.38	-3612.38	13049290.559	1.9789648015782E+18	0.00443
911402	954377.738	-42975.738	1846914020.166	1.9786945024822E+18	0.0472
1006358	990001.508	16356.492	267534822.321	1.97842736974E+18	0.0163
1009768	998775.581	10992.419	120833264.865	1.9784177769728E+18	0.0109
1005923	1102181.01	-96258.01	9265604492.612	1.9784285934524E+18	0.0957
1042798	964071.939	78726.061	6197792735.021	1.9783248605518E+18	0.0755
1118618	1053409.12	65208.88	4252198010.161	1.9781115801873E+18	0.0583
1033539	1006389.098	27149.902	737117175.396	1.9783509067484E+18	0.0263
15473769733.245	15473769733.482	-0.237	0.0563	1.9785791402572E+20	0
			26464715588.402	2.1764370555531E+20	0.422

Таблиця 3

Оцінка коваріаційної матриці вектора

3780917782045.7	-101766753.863	-398235.71	9737441791.598	705500183.341	-12276697885.141
-101766753.863	2867.969	10.345	-312500.524	-20053.154	332283.912
-398235.71	10.345	0.0551	-1344.407	-72.2	1199.111
9737441791.598	-312500.524	-1344.407	80056916.423	2242782.909	-29481113.879
705500183.341	-20053.154	-72.2	2242782.909	140577.024	-2298691.213
-12276697885.141	332283.912	1199.111	-29481113.879	-2298691.213	40593360.223

Матриця міжфакторної кореляції

1	0.810716949863 31	0.036524683807 103	0.79687247795 953	0.771753390686 92	- 0.84024727488 037
0.810716949863 31	1	0.071386648593 114	0.56798625322 562	0.994416348582 16	- 0.93916955091 309
0.036524683807 103	0.071386648593 114	1	0.31947589217 391	0.066985033625 429	- 0.16291707958 95
0.796872477959 53	0.567986253225 62	0.319475892173 91	1	0.503790456511 85	- 0.71945325165 203
0.771753390686 92	0.994416348582 16	0.066985033625 429	0.50379045651 185	1	- 0.89986047085 046
- 0.840247274880 37	- 0.939169550913 09	- 0.162917079589 5	- 0.71945325165 203	- 0.899860470850 46	1

Таблиця 2

Матриця міжфакторної кореляції

1	0.071386648593114	0.56798625322562	0.99441634858216	-0.93916955091309
0.071386648593114	1	0.31947589217391	0.066985033625429	-0.1629170795895
0.56798625322562	0.31947589217391	1	0.50379045651185	-0.71945325165203
0.99441634858216	0.066985033625429	0.50379045651185	1	-0.89986047085046
-0.93916955091309	-0.1629170795895	-0.71945325165203	-0.89986047085046	1

Таблиця 3

Автокореляція по критерію Дарбіна-Уотсона

y	y(x)	$e_i = y - y(x)$	e^2	$(e_i - e_{i-1})^2$
755030	773690.301	-18660.301	348206818.589	
825320	880688.676	-55368.676	3065690301.74	1347504837.39
815327	852061.039	-36734.039	1349389632.646	347249696.989
911402	845521.121	65880.879	4340290264.574	10529821500.804
1006358	948995.755	57362.245	3290427106.122	72567138.002
1009768	1038571.863	-28803.863	829662529.856	7424598118.142
1005923	997843.87	8079.13	65272344.924	1360355195.863
1042798	1003769.249	39028.751	1523243372.059	957879001.325
1118618	1124320.993	-5702.993	32524124.238	2000928845.371
1033539	1058620.133	-25081.133	629063238.497	375512331.162
			15473769733.245	24416416665.048

АНОТАЦІЯ

до конкурсної роботи **Ставської Катерини Анатоліївни**

на тему: **«ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДІАГНОСТИКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ»**

Актуальність теми пов'язана з тим, що в сучасних умовах політичної та економічної нестабільності підвищується ризикованість банківського кредитування, адже значна кількість наданих позик не повертається своєчасно, зростає питома вага проблемної заборгованості й особливо гострою стає проблема управління якістю кредитного портфеля банку. Більш ефективно управляти кредитними ризиками та формувати адекватні резерви дозволяють комплексний аналіз та адекватна оцінка стану кредитного портфеля. Від рівня якості кредитного портфеля банків значною мірою залежить й стабільність банківської системи.

Метою дослідження є розробка концептуально-методичних підходів щодо підвищення якості кредитного портфеля задля забезпечення ефективної кредитної діяльності банку та отримання максимального прибутку з найменшими витратами, що забезпечить банкам достатню результативність і конкурентоспроможність.

Вищезазначена мета визначила постановку та вирішення наступних завдань:

- надати сутнісну характеристику кредитної діяльності та кредитного портфеля банку;
- провести аналіз сучасного стану кредитування економіки України;
- розробити концептуально-методичні підходи щодо підвищення якості кредитного портфеля комерційних банків.

У процесі написання роботи використовувались такі методи наукового дослідження, як системний підхід, аналіз та синтез, порівняння, структурний аналіз, факторний аналіз, групування й класифікація, методи економіко-математичного моделювання.

Робота структурно складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 30 сторінок. В 1 розділі наведено сутнісну характеристику кредитної діяльності та кредитного портфеля банку. Кредитну діяльність визначено пріоритетною через те, що від її ефективності залежить прибутковість та ліквідність банку.

В 2 розділі проведено аналіз сучасного стану кредитування економіки України. Обґрунтовано, що важливим чинником покращення якості кредитного портфеля є виконання та дотримання рекомендацій, серед них: активізувати роботу з непрацюючими кредитами; консервативно оцінювати кредитний ризик за споживчими кредитами; зберігати стандарти кредитування та контролювати рівень концентрацій корпоративних позичальників; завершити створення системи управління ризиками; впровадити систему управління проблемними активами.

В 3 розділі розроблено концептуально-методичні підходи щодо підвищення якості кредитного портфеля комерційних банків. Розроблено концепцію підвищення якості кредитного портфеля банку, яка будується на певних принципах, містить мету, завдання та інструменти, за допомогою яких відбувається вдосконалення якості кредитного портфеля, а також досягається той економічний ефект, який дозволяє поліпшити якість кредитів та покращити фінансові результати банків. В складі концепції запропоновано регресійну модель кредитування, впровадження в практичну діяльність банку сприятиме оптимізації структури кредитного портфеля та забезпечить стійку тенденцію отримання максимального прибутку з найменшими витратами.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитна діяльність, якість кредитного портфеля, регресійна модель кредитування, системний підхід.